

BIBLIOTEKA
SHTETIT

92
M.98

SELAM
MUSA
SALARIA

XHAFER MATUKA

94

1998

XHAFER MATUKA

SELAM MUSA SALARIA

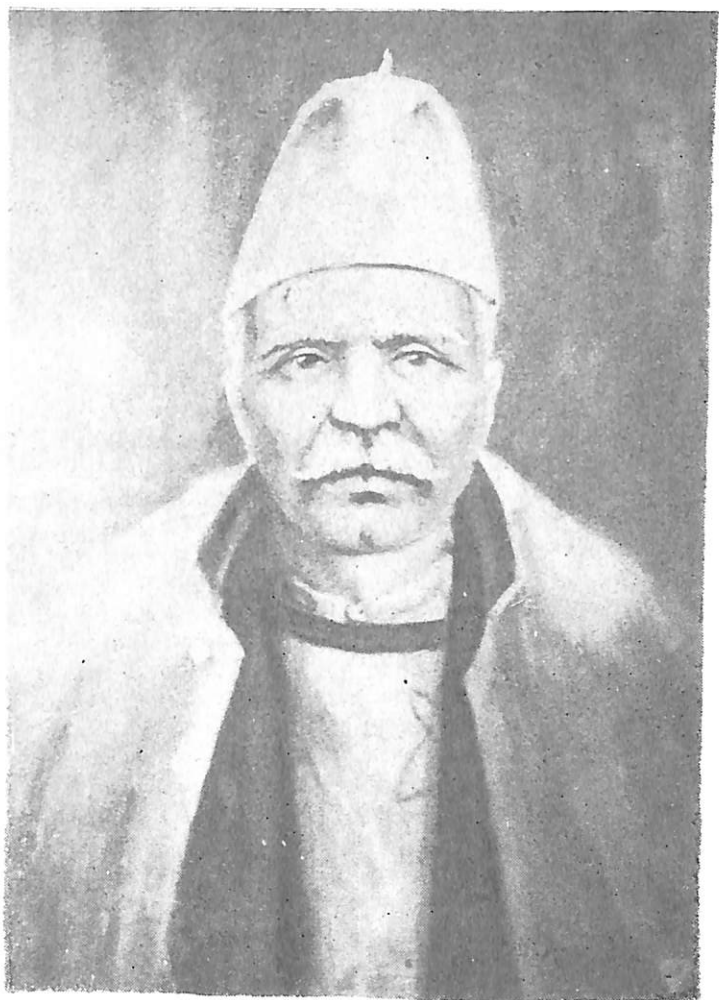

SHTËPIA BOTUESE «8 NËNTORI»

Redaktor: *Polikron Tamburi*
Kopertina nga: *Roland Karanxha*

Tirazhi 4.000 kopje   Format 70x100/32   Stash: 2204-72

Shtyp. Drejtoria Qendrore Poligrafike
Shtypshkronja «8 NËNTORI» — Tiranë, 1975

Selam Musa Salaria 1860-1920
Hero i Popullit

SELAM MUSA SALARIA

1. Familja

Në veri të Kurveleshit të Sipërm, midis maleve të larta Këndervicë e Trushnicë, shtrihet Qafa e Kreshës, e cila është një nga të pesë portat natyrale për të hyrë në Kurvelesh. Poshtë kësaj qafe, drejt në veri, zgjatet një grykë e thellë, të cilën e ndan në mes një përrua i thatë, që fillon në Qafë të Kreshës e mbaron në lumin e Vjosës. Në këtë grykë shtrihet fshati Salari i rrethit të Tepelenës, i cili përbëhet prej tri lagjeve: në krye Elezajt, pastaj Mesasi dhe më poshtë Deliajt. Të tri lagjet janë larg njëra-tjetrës, pothuajse në distancë të barabartë, rreth një kilometër e gjysmë. Para vitit 1913 Gryka e Salarisë ka qenë e pyllëzuar me lisa të mëdhenj e pemë të tjera frutore e jofrutore. Salarjotët janë njohur e njihen si luftëtarë, të fortë fizikisht, njerëz të besës e të zokollur. Këtu, në lagjen Mesas të Salarisë, më 1860 lindi Selam Musai.

Gjyshi i Selamit, Çarçan Hasanaj, ishte një fsha-

tar i varfër, i cili kishte pak dhen e një arë. Atë, të moshuarit, e tregonin njeri të thjeshtë, të urtë dhe punëtor të palodhur. Më të shumtën e kohës ai e kalonte si bari me dhentë e tij dhe përzitës me të tjerët.

Babai i Selamit, Musa Çarçani, ishte një burrë i gjallë, i zoti i punës dhe i fjalës. Ai merrej kryesisht me bagëti dhe punonte arën që i kish lënë i ati. Musai i shtoi bagëtitë, sidomos dhentë, por ai, meqë kish familje të madhe, mbeti kurdoherë nevojtar. Verën e kalonte më të shumtën e kohës në mal, ku mbante bagëtitë, kurse dimrit shkante në kullota nga ana e Vlorës ose e Delvinës. Musai njihej si njeri i urtë, gjakftohtë, i matur në fjalë, i shkuar me fshatarët dhe zemërmirë. Qëndronte larg vjedhjeve dhe urrente padrejtësitë që shpesh bëheshin në kurriz të të varfërve.

Mëma e Selamit quhej Beqare Mehmetia dhe ishte nga lagjja Elezaj, prej familjes së Liçeve. Atë e tregojnë grua shumë të pashme, punëtore, e të sjellshme. Ajo qe, gjithashtu, autoritare dhe respektonte zakonet e mira të vendit.

Trimërinë dhe guximin e saj Beqarja e ka shfaqur në shumë raste. Për të tregohen shumë episode. Njëherë në fshat kishin ardhur xhandarët turq dhe kërkonin që të merrnin bagëtitë e atyre që nuk kishin paguar xhelepin. Ata vunë përpara edhe ato pak dhen që kish një kushëriri i Musait. Gruaja dhe fëmijët po qanin. Beqarja i dëgjoji dhe, e revoltuar, rrëmbeu sopatën dhe u përlesh me xhandarët, njërin prej të cilëve e mbërtheu për jake të palltos. Nga britmat e saj u grumbulluan edhe fshatarë të tjerë. Për t'iu shmangur sherrit xhandarët u detyruan të largohen pa marrë gjë me vete. Beqarja shquhej edhe

për karakter të fortë e pak të rreptë në edukimin e fëmijëve të saj. Shumë nga cilësitë e mira të kësaj «burrëreshe», siç e quanin salarjotët, i trashëguan edhe fëmijët.

Musai me Beqaren patën gjashtë fëmijë, katër djem: Selamin, Nexhipin, Dulen e Çarçanin, dhe dy vajza: Metullahen, e cila u martua në Mesas në familjen e Shehëve, dhe Zenon, e cila u martua në Deliaj.

Musai i mësoi me punë djemtë e tij që të ve gjël, duke ruajtur bagëtitë e duke i bërë shërbimet e nevojshme një copë are që kishin, nga e cila siguronin vetëm tre muaj bukë. Në stinën e verës Selami me të vëllezërit delnin në malin e lartë, i cili lulëzonte nga qilimi i gjelbër prej trëndeline e tërfili, thithnin ajrin e pastër e pinin ujë bore. Që andej shikonin deri tutje larg malet e fushat e atdheut. Kurse në vjeshtë, Musai me djemtë e shpërngulte stanin dhe kalonte në zonat e ngrohta, në kullotat dimërore, në anën e Delvinës ose të Vlorës. Një kohë të gjatë familja e Musarajve ka patur bagëtitë përzier me familjen e Ibrahim Hoxhës nga Gjirokastra, me familjen e Nazif Hadërit nga Palavlia e Delvinës si dhe me një familje në Treblovë të Vlorës.

Selami, duke kaluar kështu nga njëri vend në tjetrin, u njoh, që i ri, me krahina të tjera dhe zuri shoqëri e miq, shumë prej të cilëve i mbajti deri në fund të jetës së vet.

Të vëllezërit e Selamit, që të tre, patën vdekje tragjike. Më 1891 Nexhipi ishte duke kullotur bagëtitë në barin vjeshtak nga këmbët e malit. Aty, për çështje kufiri, u grind me Jashar e Mato Kor dhën dhe Deliajt. Njërin prej tyre Nexhipi e kapi dhe e vuri poshtë vetes, por tjetri e goditi atë me

thikë në bark e në zemër dhe kështu ai vdiq fare i ri, duke lënë vetëm një vajzë.

Vëllai tjetër, Dulja jetoi edhe pas Selamit. Ai u martua dhe pati katër fëmijë, tri vajza e një djalë, prej të cilëve i jetuan vetëm dy vajza. Dulja mori pjesë gjallërisht në lëvizjen patriotike, u dallua si trim në luftërat e zhvilluara më 1913 e 1914 kundër shovenistëve grekë dhe në Luftën e Vlorës më 1920 kundër imperialistëve italianë. Për kontributin e tij të dhënë në këto luftëra, Presidiumi i Kuvendit Popullor të Republikës Popullore të Shqipërisë e ka dekorur me medaljen «Për veprimtari patriotike». Aty nga viti 1924 Dulen e vranë me të pabesë. Natën vonë, kur ai ishte duke fjetur, Mevlan Seiti, që ishte njeri i besuar i familjes, po që e shpërdoroi këtë besim, i hyri në dhomë, mori armët që qenë varur në mur dhe e vrau.

Vëllai i tretë Çarçani, ishte fare kokëkrisur. Në 1944, para shtëpisë së tij po kalonte një kolonë ushtarake gjermane. Ai doli te porta, u thirri: «Vdekje fashizmit», dhe çoi grushtin lart. Disa breshëri automatiku të ushtarëve hitlerianë e rrëzuan të vdekur përdhe.

Më 1880 Selami u martua me Dylbë Mehmeten, po nga fshati Salari, e cila vdiq duke lindur. Me këtë grua Selami pati tre djem e tri vajza, po i jetuan vetëm tri vajzat, Vezikua, e cila u martua në familjen e Shehëve në Nivicë, Mirua, e cila qe martuar në Matohasanaj dhe vdiq nga mesi i viteve tridhjetë. Dhe Sefa, e cila u martua në familjen e Seferëve në Nivicë.

Pas vdekjes së gruas së parë Selami u martua me Ziliha Horjeten nga Guzmari, e cila lindi katër djem e katër vajza, por nga këta jetuan e arritën

moshën e pjekurisë vetëm dy vjaza, Metua, e cila u martua në Luzat dhe Këzja, e cila u martua në familjen e Muçajve në Elezaj.

Fëmijët e tjerë vdiqën të vegjël, që nga disa muajsh deri në dy-tre vjeç. Vetëm tre djem vdiqën më të rritur, Magripi 16 vjeç, Tajari 10 vjeç dhe Ismaili 5 vjeç.

Siç shihet Selamit i jetuan pesë vajza, Dules dy vajza dhe Nexhipit një vajzë, kurse Çarçani nuk qe i martuar. Në këtë mënyrë dera e Musarajve në Salari, nuk la burra, vajzat u martuan.

Megjithkëtë oxhaku i Musarajve vazhdoi ende, për një kohë të gjatë të nxirrte tym, shtëpia qëndroi e hapur dhe priste e përcillte, sipas zakonit, miqtë e shtëpisë. Aty qëndruan, deri sa u pushoi zemra, dy gra, Zilihaja, e shoqja e Selamit, dhe Safa e shoqja e Dules. Ato qenë patriotë të vendit të tyre, mbajtën të pushuar në gji dashurinë për atdheun dhe urrejtjen për armiqtë e jashtëm e të brendshëm. Pas vrasjes së Selamit, Safa mori pjesë aktive, përkrah burrit të saj, në Luftën e Vlorës më 1920. Këto dy plaka trimëresha jetuan edhe në Luftën tonë Nacionalçlirimtare, dhe shtëpinë e Selamit e të Dules e bënë mikpritëse për partizanet e partizanët, të cilët luftonin për çlirimin e Shqipërisë ashtu si luftuan edhe ata.

2. C o p a j e t e

Që kur qe i ri, Selam Musai dëgjoi nga fshatarët më të vjetër dhe nga shokët e miqtë e babait të tij mbi përpjekjet që bënë rilindasit tanë për ta çliruar vendin nga zgjedha e Turqisë. Ai, në dasma e gostira ose në festa të ndryshme, dëgjonte këngët që u kush-

toheshin' udhëheqësve të shquar të kryengritjes së kohës të Tanzimatit si Zenel Gjolekë Kuçit, Hodo Ali Nivicës, Rrapo Hekalit, Tafil Buzit e të tjerëve. Ai, këngët e këtyre trimave i këndonte edhe vetë me shokët e tij. Pleqtë salarjotë kujtojnë edhe sot se Selam Musai si kur qe i ri ashtu dhe kur u bë në moshë të thyer, këngën e Hodo Ali Nivicës, kudo që qe rasti për të kënduar, do ta këndonte patjetër. Ai hidhte sytë nga mali i lartë mbi fshat, i jepte fytyrës së tij pamje të vrenjtur e serjoze dhe ia niste:

*Qaj, moj, qaj, moj Këndervicë,
Qaj për trimn' e Shqipërisë!
I shkreti Hodo Nivicë,
Bam ja bëjnë e do s'e vrisnë,
Pallton e shkretë ja grisnë,
Plumbat më të s'kolisnë,
Gjolek' e Hodo Aliu
Në dorë palla ç'u ngriu...*

Selam Musai qe tetëmbëdhjetë vjeç, më 1878, kur plasi prapë kryengritja kundër Turqisë dhe patriotët shqiptarë po punonin me popullin për ta pregatitur e për ta hedhur në luftë. Edhe në fshatin Salari erdhën shkëndija nga flaka e madhe që ndezi Lidhja e Prizrenit dhe nga propaganda e gjerë që bëhej në qendrat e afërta Tepelënë, Gjirokastër e Vlorë, kundër Turqisë. Si rezultat i kësaj, Selami, si dhe shumë djem të tjerë, u brumcsën me urrejtje për pushtuesin turk. Në vitin 1879 dhe 1880 atë e kërkuan për të shkuar të kryente shërbimin ushtarak